

Blade af en gammel landevejskros historie.

Roskilde Kro gennem tiderne.

Af Chr. Heilskov.

Næppe noget kronavn her i landet er mere bekendt end Roskilde Kro midt imellem København og Roskilde. Navnet er i sig selv mærkeligt, da det er det eneste nuværende gæstgiveri, der er benævnt efter et andet sted end det, hvorpaa det ligger. Meningen med navnet er altsaa i dette tilfælde: Roskilde-vejens kro. Tidligere fandtes ogsaa en Køge Kro mellem København og Køge og en Kallundborg Kro mellem Roskilde og Holbæk (altsaa paa Kallundborg-vejen).

Roskilde Kro er — dog ingenlunde af æstetiske grunde — lagt paa det eneste nogenlunde idylliske sted ved den snorlige, bare og ensformige landevej mellem Danmarks nuværende og dets fordums hovedstad. Vest for kroen ligger en lille lund og syd for landevejen en lignende, benyttet som krophave. De gennemskæres begge af Store Vejleaa, hvis mørke vandstrøm sniger sig bort under bladehanget syd paa gennem Valensbæk enge ud i Kallebodstrands store aabne vandflade. Særlig om sommeraften er her en vis landlig idyl, naar mørket hviler over den lille lund eller have lige overfor kroen med dens bænke og borde, medens lyset skinner ud fra den gamle, 2 etager høje, herregaardsagtige krobygning, hvorfra travle kelnere iler tværs over landevejen med forfriskninger til havens gæster.

Denne kro er i sin oprindelse en af de ældste, vi kender her i landet. Saa gammel er den, at dens historie strækker sig helt op til slutningen af middelalderen. Dette gælder dog ikke kroen paa dens nuværende plads, men den gamle Roskilde Kro, som laa en fjerdingvej længere mod nord.

I Christian II's saakaldte gejstlige lov eller loven for landet af 1521 bestemtes det, at der for hver 2 mil paa de alfare veje paa Sjælland skulde være et herberg. Der nævnes i denne forordning stedet for 28 kroer, af hvilke flere eksisterer endnu, saaledes Ballerup. For København—Roskilde vejens vedkommende kom herberget til at ligge ved „Snwbekorss“¹⁾ Dette Snubbekors, der paa grund af brøstfældighed blev nedbrudt i begyndelsen af forrige aarhundrede²⁾ og nu af digteren Thor Lange er genopført i ny skikkelse, staar paa en bakke lidt sydøst for Vridsløsemagle by. Her gik nemlig den gamle Roskilde landevej forbi. Den faldt sammen med den nuværende chaussé indtil lidt øst for Glostrup, hvor den tog retning midt mellem begge Herstederne, gik op fordi Snubbekors og derfra ned mod Hedehusene, hvor den faldt sammen med den nuværende vej til Roskilde.

Roskilde Kro kom som sagt til at ligge ved Snubbekors. „Ved“ maa dog forstaar som „i nærheden af“; thi kroen laa 2000 alen øst for korset paa en bakkeskraaning nær Store Vejleaa yderst i Sengeløse sogn. Pladsen, hvor den laa, er Nord for vejen lige efter, at man østfra er kommen over aalen, der her kun er en ussel grøft. Paa stedet ligger nu et hus, kaldet Rolighedshuset. Kroen laa dog lidt højere, oppe i husets have.

Som det ældgamle midtpunkt for alt rejseliv mellem to saa vigtige Byer som Roskilde og København kan Roskilde Kro naturligvis mælde om mangan mærkelig hændelse og drastisk begivenhed; og det gamle herberg har sikkert mere paa regnebrættet, end der er levnet os vidnesbyrd om i bøger og dokumenter. Hvad det er lykkedes mig at finde, vil jeg søge at kæde sammen, saa det kan give grundtrækkene af en gammel dansk landevejskros saga.

Der er næppe grund til at tvivle om, at Roskilde Kro er bleven bygget omkring 1521 eller kort derefter. Men dens allerældste historie er ubekendt. Den første gang, jeg har set kroen nævne, er i forbindelse med en lille episode, der i sig

¹⁾ Danske Saml. IV, 356.

²⁾ Om korset og dets historie se bl. a. Aarb. f. nord. Oldkynd. 1895, s. 139—78, og Hist. Aarb. f. Kbh. Amt 1910, s. 8—11.

selv sikkert var dagligdags nok og kun er mærkelig ved det efterspil, den fik.

Den 15. februar 1558 mødte herredsfogden i Lille herred (dengang en del af Smørum herred) paa kongens retterting og berettede følgende: For nogen tid siden kom der tre karle tilhobe udi kroen mellem København og Roskilde og drak sammen. Derefter drog en af dem afsted paa vej til Roskilde. Straks efter satte de to andre karle (sønderjyder) efter ham og vilde overfalde ham, fordi de paastod, at han ikke havde betalt en potte øl. Karlen flygtede til Vridsløsemagle og fik der nogle andre karle med sig. De fik saa bugt med de to sønderjyder, greb dem og førte dem til Taastrup til herredsfogden, Niels Henningsen. Den overfaldne karl begærede nu, at herredsfogden skulde sætte de to andre i kongens jærn. Men denne arresterede dem alle tre, og de sad „udi samme hegte“ den nat over. Da imidlertid sagen ikke drejede sig om andet end en potte øl, forligte herredsfogden dem og kørte dem til Roskilde til Ove Smeds. Der stod de af vognen, og herredsfogden fulgte dem til „kongens gaard“, hvor skriveren læste deres „pasbort“; og eftersom han ikke ydermere havde med samme karle at gøre, lod herredsfogden dem gaa og drog selv hjem. Nu beklagede han sig imidlertid paa rettertinget over, at lensmanden, Hans Bernekow, for den sag havde sat ham i fængsel, saa at han havde maattet sætte borgen og siden tinge den sag af med Hans Bernekow og lovet ham paa kongens vegne 40 daler. Heri mente herredsfogden, at der var sket ham uret. Lensmanden derimod forklarede, at byfogden i Roskilde var kommen til ham med samme to karle, der klagede paa herredsfogden, at han uden skellig aarsag havde „stocket og blocket“ dem, og at de havde maattet give ham af deres penge og dertil deres handske (!), førend de kunde komme løs. Lensmanden lod da sende bud efter herredsfogden og spurgte ham, hvorfor han havde gjort sligt. Dertil vidste denne intet at svare. Lensmanden lod da herredsfogden sætte i stokken, indtil han gav løfte om at møde paa rettertinget. Her sagde denne, at han vilde aftinge sagen. Lensmanden forliger sig da med herredsfogden saaledes, at denne skal bøde 40 rdl. til kongen, hvilket forlig stadfæstes.¹⁾

¹⁾ Kolderup-Rosenvinge: Gl. danske Domme. I, 253—54.

Derefter har jeg ikke fundet noget om Roskilde Kro før i Smørum herreds tingbog for 1625, af hvilken ses, at Rasmus i Roskilde Kro paa herredstinget oplyste en sortblakket mær. Aaret efter lod han paa tinget lyse efter et bortkommet svin. Det viser sig her, at han hedder *Rasmus Bentsen*. 1632 forekommer han igen i tingbogen, da han tiltaler Niels Andersen i Taastrup for nogle penge at betale inden 15 dage eller „lide vurdering efter recessen“. To aar efter ses hans navn for sidste gang, og da er det i en bedrøvelig anledning.

Otte dage efter paaske 1634 kørte nogle bønder hjem fra København, blandt disse Rasmus Bentsen. At de i staden havde faaet lidt vel rigeligt at drikke, skønnes let af det følgende: Jørgen Christensen i Vridsløselille vandt (vidnede) for retten, at som han kørte fra København, da kom Rasmus Bentsen kørende og indhentede ham paa „Valby bjerg“. Saa kørte Jørgen Christensen rask til, indtil han kom til „brolæggerens hus“ ved Langvads Dam (nu Damhussøen). Der holdt han og biede efter Rasmus Bentsen, indtil denne kom nær til ham. Saa kom R. B. med en „thiuffue“ (tyv, høtyv) i sin haand og rev ham fra hans vogn, saa han maatte løbe ned ad Langvads bro (broen ved Damhuskroen). Siden satte Rasmus sig paa sin vogn og kørte hen mod broen og truede, sankede derpaa en hob sten i vognen og kørte hen til enden af broen. Her blev han holdende og vilde ikke vige, saa at J. C. ikke kunde komme forbi ham. Omsider kom de da videre og fulgtes ad til „Glostrup led“. Her blev Rasmus igen krigerisk og vilde slaa, men J. C. slap dog fra ham og saa ham ikke siden. Et andet vidne saa, at R. B. ved Langvads bro slog J. C. med en „thyuffue“, og ligeledes dengang R. B. skiltes fra J. C. og Hans Andersen ved Glostrup led. Her stødte endnu en person til, nemlig Hans Sørensen i Kraghave. Da de kom til „Høffue led“ mellem Herstedøster og Herstedvester, kørte Rasmus Bentsen foran Hans Sørensen. Saa sagde sidstnævnte til Hans Andersen: „Her maa Jngen kiøre aff [o: ad] Veyen for denne Krogmand.“ Imidlertid kørte H. A. op til R. B. og blev holdende. Tingbogen beretter, at „Saa kom Hans Søffrensen gangendis op til Rasmus, och Rasmus Vaar ochsaa aff Siin Vogen, daa tilspurde Rasmus bendzen for.ne Hans Søffren-

sen, huorfore hand føyett¹⁾) efter hannom, och haffde Rasmus en thiuffue i Sin haand och bad Hansz Søffrensen schulde føye efter thyffue och schelmer, Jeg haffuer loff att føye paa min Vey, hvor jeg Vill, huad kommer dett Eder Veed, Sagde Hansz Søffrensen. Joe du føyer paa mig sagde Rasmus J dett [samme] Slog hand Hansz Søffrensen Jtt Slag med En thiuffue, Hans bøette [bødede] for Sig med sit Svøbeschafft, Saa stack Rasmus til hannom med samme thiuffue, da Sagde Hansz Søffrensen Seer du det Hansz Anderszen och dragis til minde, huor hand sloeg mig, Jeg haffuer Jntett Ont giortt hannom, strax der effter paa samme sted, Jeffvedis [yppede?] di Nogen Ord och Jmidlertiid haffde Hansz Søffrensen En Kniff J Sin haand, Och Rasmusz Krogmand, Sagde til Hansz Anderszen, hand stack mig Jhiel, huilcket Hansz Anderszen Jcke saa, J dett samme Kiørde Hansz Søffrensen bort Och Hansz Anderszen, hialp Rasmus i Sin Vogen, Saa hand der ved kom thill Roschylde Kroe."

Af tingbogen ses endvidere, at den dræbte efterlod sig en enke, Johanne, og havde en broder ved navn Hans Bentsen.

Rasmus Bentsen er sandsynligvis bleven efterfulgt som Krogmand af *Kjeld Nielsen*, der ses at optræde paa herredstinget som fuldmægtig for personer, som ikke selv kunde møde. I 1643 er han tilstede paa tinget 13. marts for Thomas Jensen af København og tiltaler Laurs Andersen af Vridsløselille for 10 rdl., som denne var salig Morten Horch skyldig. 17. sept. 1649 tiltaler han Henning Jensen af Vadsby for 8 skp. degnekorn paa Niels Jacobsens vegne af Roskilde, 18. febr. 1650 paa Christen Andersens vegne af København Ole Laursen af Vadsby for 5 rdl. og 4. nov. samme aar paa egne vegne Mads Nielsen af Vridsløsemagle for 18 rdl.²⁾)

1648 skulde Hans Nielsen, borgmester i Varde, gøre er rejse til København i anledning af kongehyldingen. Da har derefter forlod hovedstaden — „Gud sche Loff i Ævighed" —, havde han undervejs i Roskilde Kro „fordrucket" for 12 skilling, skriver han i sit regnskab.³⁾)

¹⁾ Ordets betydning ukendt.

²⁾ Smørum herreds tingbog.

³⁾ Saml. til jydsk Hist. og Topogr. 4. r. IV, 338.

Kjeld Nielsens endeligt skulde blive lige saa trist som hans forgængers. Den 17. marts 1656 mødte nogle bønder fra Smørum herred for at vidne med ed og oprakte fingre efter loven om, hvad de havde hørt og set nogle dage før. Først fremstod Christen Nielsen i Ejby og hans hustru Mette Nielsdatter og berettede, at som de kom kørende fra København, kom „Kjeld Kroheman“ ridende til dem vestenfor Valby og fulgtes nogen tid med dem, derefter red han fra dem, saa kom der 3 karle med kusk kørende „udi fluend Rend“ paa Langvadsdams bro, og den ene af dem vendte sig tilbage i vognen og „huid och schræg“. Da ægteparret nu kom af Langvadsdams bro ved Enden af „kongens vej“ ved „Suinschellene“, da laa Kjeld kromand og var stukken. Men de saa ingen hos ham eller fornam til nogen, der kunde have gjort ham hans skade uden de samme, der kom kørende paa vognen. Derefter fremkom Jesper Madsen i Herstedøster og vandt, at da han kom kørende forbi Langvadsdam „jefne“ (forbi) kongevejen ved bommen, da laa Kjeld kromand og var stukken, og hans hest stod hos ham. Saa raabte Kjeld ad ham: „o Kierre Naboe Aag mig hiem at Jeg kand komme hiem til mit Huus til min qone och mine fattige smaa børn, efterdi Jeg iche kand taale at Ridde, saa schal Gud lønne dig derfor.“ Derpaa kom de 2 karle gaaende, som hjalp Jesper Madsen med at faa Kjeld kromand op paa hans vogn; og da de havde faaet ham i vognen, kom Kjeld kromands søn Iver, som ogsaa kom med i vognen og agede med til kroen. Og imidlertid mens de var paa vejen, spurgte baade hans egen søn og Jesper ham, hvem der havde gjort ham hans skade, og da kunde han ingen „forrede“ gøre derpaa. Peder Erichsen i Vridsløsemagle gav tilkende, at det var befalet ham af Frederik Frederiksen, kong. Majestæts ridefoged, at han skulde lade kromanden syne af to danne-mænd. Saa havde han bedt Hans Andersen og Per Ibsen i Vridsløsemagle, at de vilde besigtige ham, som de ogsaa gjorde. Disse to mænd gjorde hver for sig ed paa, at som de kom ned og skulde besigtige ham, da laa Kjeld kromand i Sengen og var død. Han var stukken i sin højre side, hvilket syntes dem at være sket med et væрге. Ydermere vandt Hans Andersen, at han var i kroen, da Jesper kom med Kjeld og var

ved at bære ham af vognen ind i stuen. Hans Andersen spurgte ham da, hvem der havde gjort den gærning. Kjeld kunde med nød og næppe tale, dog sagde han, at der var tre karle paa vognen. Han kom hjem 2 timer før aften og døde saa 5 timer derefter over midnat.¹⁾

Efter Kjeld Nielsens død blev enken gift med *Henrich Nielsen*, der døde under svenskekrigen. Nu kom der trange tider for kroen, der blev nedbrudt, saa at enken maatte ernære sig kummerligt ved at tappe øl i en jordhytte, indtil en vis *Søren Jørgensen* reddede situationen ved at gifte sig med enken og faa kroen genopført.

Paa tinget 30. marts 1663 optraadte Søren Jørgensen med indstævnte vidner, der skulde tilstaa deres vurdering af hans salig formand, Henrich Nielsens, gods. S. J. fremlagde da først en registrering og beskrivelse over formandens efterladte formue, dat. 15. dec. 1660. Alt det vurderede gods androg i penge 50 dlr. 3 skilling og intet mere, eftersom „Kruen gandsche I Grunde bleff Aff finden²⁾ Affbrut och Ruineret, Saa iche en Stage der aff bleff bestaaende, Saa hans [kromandens] effterleffuersche, efter Fredens Slutning, ey videre haffde end en liden Jordhytte at fiele Sig I paa Krupladsen, som Hun Sad och thapped en thønde øl vdj at Nere sig med, Indtil Gud thilføged Hinde denne Mand Søffren Jørgenszen, Som effter derris throloffuelsze bygde huis [c: hvad] som nu er paa pladsen.³⁾

Den nuværende beboer af Rolighedshuset har ved gravning i sin have, der ligger nord for huset, fundet nogle fundamenter af den gamle, i svenskekrigen nedbrudte kro, kampestensbrolægning m. m. Ved samme lejlighed fandtes bl. a. ogsaa en gammel jærnkakkelovn og nogle stumper af grøntglaserede briketter. Den nye kro flyttedes nogle alen mod syd ned paa landevejens grund (paa pladsen for det nuværende hus), medens vejen blev reguleret i samme retning.

Som fordringshaver i boet efter Henrich Nielsen mødte Thomis Jensen af København paa sin myndling Iver Kjeldsens

1) Smørum herreds tingbog.

2) Fjenden.

3) Tingbogen 1663—65.

vegne, som havde 350 slettedaler indestaaende i kroen. Desuden var der mødt to mænd, som krævede Søren Jørgensen for 47 slettedaler, 1 mark og 13 sk., som Henrich Nielsen var bleven Sigvart Floer i København skyldig for adskillige varer.

I april samme aar (1663) mødte Søren Jørgensen paa herredstinget som fuldmægtig for sognepræsten i Sengeløse, hæderlig og vellærd Mand hr. Niels Frandsen, i en sag om nogle penge fra Sandbygaard i Præstø amt. Fuldmagten, der maa-ske kan have interesse for en og anden, overlader jeg til læserne at finde traaden i. Den lyder: „I Jesu Naffn, Efttersom Jeg Unterschreffne haffer kaldet, Erlig och welb. frue fru Anna Hundrup [ɔ: Hohendorph] paa sandbygaard ved disze thuende Nemlig Jep Nielsen och Gregers Madsen, at møde til I dag med sin Laverge paa Smørrumherritsting, til deris Vin-disbyrd at paahørre, Som paa Sandbygaard haffe opsagt hinda fuldmægtig de penge som hindis Sl. Mand och hoszbunde vor forloffuer for, paa Sl: Iffuer Krabis vegne I Skaane, Och derforre haffuer min gode Sognemand Erlig och Velacht Mand Søffren Jørgensen i Roschilde Kru fuldmagt paa mine vegne at vere tilstede, och opkreffue thingsvinde effter det som de vinde, Som opsagde pengene paa mine Vegne paa Sandbygaard, Aff Sengeløsz den 13 Aprili 1663: Niels Frandsen Eghd. [ɔ: egen haand].“

Her kan det vist være paa sin plads at indflette et gammelt sag, hvori Roskilde Kro spiller en noget skummel rolle.

Engang rejste fru Birgitte Skeel, enke efter Christoffer Parsberg til Torbenfeldt, fra Vidtskøfle i Skaane (som hun havde arvet efter sin første mand Christian Barnekow) til sin anden herregaard Gammel-Køgegaard over Helsingør og Roskilde. Hun opholdt sig ved den lejlighed om aftenen i Roskilde Kro. Nogle røvere, der havde tilhold i skoven tæt ved¹⁾, og hvoraf nogle var i kroen paa den tid, drak hendes kusk fuld, og en af røverne tog hans klæder paa. Birgitte kunde i mørkningen ikke se forandringen; men da vognen blev kørt hen-

¹⁾ Det har formodentlig været den skov, af hvilken der endnu er en lille rest, kaldet Stenagerskoven, syd for den gamle kro. Skoven synes dengang at have strakt sig langs Store Vejleaa ned til den nuværende kro.

imod skoven, hvor hun vidste, at der var røvere, og hun nærmere havde betragtet kuskan, indsa hun sammenhængen. Hun løste nu sit strømpebaand og slog det bagfra om kuskens hals, kvalte ham og kørte selv hestene til Gammel-Køgegaard, hvor hun ankom i god behold. Historien beretter imidlertid intet om, hvorvidt fru Birgitte tog den forklædte røvers lig med sig paa vognen til Gammel-Køgegaard, eller om hun muligvis kastede det af undervejs.¹⁾ Til minde om denne begivenhed lod fru Birgitte sig male paa et billede, som hun lod ophænge i Vidtsköfle kirke, og hvorpaa hun er afbildet med et strømpebaand i haanden. Hvis denne begivenhed er historisk, maa den være foregaaet mellem 1671, da Christoffer Parsberg døde, og 1682, da fru Birgitte indgik sit tredie giftermaal med Knud Thott til Gaunø og Knudstrup.

De hidtil nævnte kromænd har formodentlig været fæstere af kroen, thi ¹¹/₉ 1666 skødede kronen til generalløjtnant *Hans v. Ahlefeldt* til Glorup som gave halvdelen af Roskilde Kro, hvoraf han selv ejede den anden halvdel.²⁾ Med den oprindelige ejendomsret til kroen forholder det sig paa følgende maade: Roskilde Kro blev i sin tid bygget tværs over to smalle jordstykker, der stødte med enderne mod Roskilde-vejen. Det ene af disse jordstykker hørte under en af kronens bøndergaarde, det andet under herregaarden Raarup (nu Cathrinebjerg). Paa den maade kom kronen til at eje den ene, Raarup den anden halvpart af kroen. Da nu Hans v. Ahlefeldt blev gift med *Cathrine Sehested* til Raarup, rigsraad Sivert Urnes enke, fik han i medgift Raarups halvpart af kroen og blev altsaa 1666 ejer af den hele. Han døde 1694.

Sengeløse kirkebog oplyser, at ²⁶/₁₁ 1679 viedes Oluf Hansen og Anna Hansdatter (Hax?) i Roskilde Kro efter naadigst meddelt kongebrev. Denne Oluf Hansen har dog næppe været kromand, snarest karl eller lignende. Et par aar efter træffes nemlig som kromand velagt *Niels Sørensen*, hvis Søn Søren Nielsen begravdes 1681; ²²/₁₂ 1684 havde samme Niels Sørensen en datter, Margrete, til daaben. 1685 var hans kone fadder og ⁸/₇ 1689 blev han selv begravet i Sengeløse kirke

¹⁾ Richardt och Ljunggren: Skånska herregårdar. Widsköfle.

²⁾ Kronens Skøder. II.

som andre bedre personer. Han har formodentlig været en søn af Søren Jørgensen.

I Niels Sørensens tid skete det, at sognepræsten i Vindinge paa Fyn, mag. Peder Friis, skulde rejse til København for efter ordre at prædike for kongen. Formodentlig har han undervejs besøgt Roskilde Kro, ialfald var han saa uheldig at vælte med vognen tæt ved denne — Roskilde landevej har vel næppe været bedre end datidens veje i almindelighed —, og han slog da sit hoved saa slem, at han døde nogle dage derefter, 26. nov. 1688, i København.¹⁾

Niels Sørensen blev efterfulgt som kromand af *Rasmus Jensen Lumborg*, hvis datter Martha blev døbt 3. pinsedag 1691. Han havde kun kroen i faa aar, thi $\frac{7}{8}$, 1694 optræder kromand *Hans Jørgen Selmer* som fadder til Peder Hansens barn i Vridsløsemagle. De andre mandlige faddere var Hans Hendrich Langmack, ridefoged Jens Jensen og ladefoged Hans Persen, altsaa ret „distingverede“ personer. Aaret efter blev Selmers egen søn Johan Ivar døbt, og næste aar 1696 hans datter Dorethe, blandt hvis faddere var Rasmus Jensen Lumborg, som altsaa endnu levede, Rasmus Andersen i Hedehuset (kromand) og bager Christen Peitersen i København med kæreste (3: kone). I 1698 fik Selmer en søn, kaldet Johan, der blev baaret til daaben af præsten i Sengeløse Falck Leths kone. Som faddere nævnes Rasmus Lumborg, barnets morfar, og Rasmus Andersen i Hedehuset. Selmer var altsaa gift med Lumborgs datter (hun hed Karen). Da monsieur Søren Linis datter af Cathrinebjerg blev døbt 1701 og baaren af præstens kone, var Selmer fadder sammen med sognepræsten i Høje Taastrup, mag. Jens Laasby, og monsieur Peder Cheitum, et selskab, der heller ikke var at foragte.

Selmer døde i juni 1714 (begr. $\frac{5}{3}$) som ejer af Roskilde Kro, paa hvilken han havde faaet auktionsskøde $\frac{31}{5}$ 1704. Han var en mand, der havde siddet lunt inden døre. Hr. gaardejer N. L. Nielsen har i aarbogen for 1921 fortalt om, hvilket rigt indbo han efterlod sig. Der var himmelsenge med forgyldte stolper og billedskærerarbejde, stole med gyldenlæder, en mængde sølvsager m. m. Selmer selv havde klæder med en

¹⁾ Personalhist. Tidsskr. IV, 292.

mængde sølvknapper, ja endog en sølvkaarde. Hans nettoformue beløb sig til 2289 dlr. 12 sk.

Allerede aaret efter (marts 1715) døde Selmers enke; men kroen var da allerede stillet til auktion ¹¹/₁, hvor *Hendrich Andersen Reisener*, oldermand for slagterlavet i København, boende i Kongens Bredgade, fik den tilslaget „ved lysets fald“ for 2002 rdl., at betale i gode danske 2-marker. Reisener laante i den anledning af Vincents Lerche til Lerchenfeldt og Frydendal 1000 rdl., hvorfor han pantsatte kroen til Lerche med stald, huse og bygninger med jord samt 3 jærnbilæggerovne saavel som en indmuret kobberkedel paa 1 td. (Reisener underskriver med sine forbogstaver H A S R).¹⁾

Om Reisener selv har bestyret kroen er uvist; ialfald var en Niels Nielsen „af Roskilde Kro“ 1716 fadder til gaardmand Laurids Nielsens datter i Vridsløsemagle og hans kone fadder 2 aar efter. Reisener selv fik først ²⁸/₄ 1719 privilegium paa kroholdet, hvoraf han skal betale 24 rdl. aarlig. 1720 var atter hans kæreste (?: kone) Karen i Roskilde Kro og samme aar „kromandens søn“ Andreis faddere i Sengeløse. Kromanden selv, som ikke nævnes ved navn, var 1722 fadder til Albret Nielsens søn af Vridsløsemagle.

Reisener fik ⁹/₁₀ 1719 privilegium paa at brygge øl og brænde brændevin. 1723 solgte han kroen til *Søren Knudsen Bernsteen* for 3500 rdl. 96 sk.²⁾ Dennes hustru ses ofte som fadder i Sengeløse kirkebog i aarene 1723—30, hvor hun stadig kaldes „Madam Beerensten“.

Efter S. K. Bernsteen holdtes tvangsauktion 1730, ved hvilken generalmajor, kommandant i Rendsborg, *Hans Jacob v. Arnoldt*, der allerede var panthaver i kroen, blev højstbydende med 2420 dlr. courant. Denne mand, norsk af fødsel, havde deltaget i flere af datidens krige og var ejer af Holbergs teater i Grønnegade. Han døde i Kristiania 1758, næsten 90 aar gammel.³⁾

Arnoldt solgte imidlertid straks Roskilde Kro til *Anthionius Bartholomæus* i Ousted kro, hvor denne vedblev at bo og 1735

1) Kbh. birks skødeprot., fol. 381—84.

2) Sst., fol. 610—14.

3) Se iøvrigt „Dansk biogr. Lex.“.

fik bevilling paa at maatte brygge og brænde. Bartholomæus gav 2300 rdl. for kroen; men Arnoldt lod blive staaende 1000 rdl. som prioritet i den. Kroen beskrives da som et hus paa 6 fag, 2 loft højt med frontespiece, af tømmer og mur; til den østre ende laa et hus paa 6 fag, et loft højt, til den vestre ende ligeledes et hus paa 6 fag, et loft højt, med grundmuret kælder under. I gaarden til den østre side laa et 14 fags hus, et loft højt, indrettet til staldrum, lo og portrum, og desuden endnu et hus paa 4 fag. Gaardspladsen var brolagt og forsynet med vandpost. Rejsestalden laa, ligesom ved den nuværende Roskilde Kro, syd for vejen.

Bartholomæus bortforpagtede utvivlsomt kroen, thi i 1734 nævnes „Madamme Bodil Hoffis“ og 1737 „Monsieur Hoffes Kiereste“ i Roskilde Kro som fadder.

1734 solgte Bartholomæus¹⁾ kroen til *Friderich Pedersen* i Valby kro for 2550 rdl. Han har vistnok ikke straks overtaget den; men 1741 var „monsieur“ Friderich Pedersen fadder til degnen Hielms datter i Sengeløse.

Samme Friderich Pedersen synes at have været en driftig og foretagsom mand. Han havde bl. a. ladet opføre en hestemølle ved kroen til at male sit korn paa, hvilket skaffede ham en stævning fra kammerherre v. Holstein til Cathrinebjerg ved dennes ridefoged, seigneur Lindam, der mente at møllen var ulovlig. Kromanden indstævnedes til Københavns rytterdistrikts birketing 5. juni for dom at lide og til sin ny opbygte utilladelige hestemølles afskaffelse, eftersom den „foraarsager saavel min Principal hans Excellence Hr. Cammerherrens Mølle, som og alle de omliggende Møller Skade og fornærmelse, og endelig at erstatte denne Processes Omkostning skadesløs, alt efter den nærmere demonstration og Paastand, som for Retten skal blive giordt“. Ridefogden paaberaaber sig loven og anser kromandens hestemølle, „hvoraf hand sig nu stændig benøttiger“ (!), for at være i strid med denne, hvorfor han vil have den afskaffet „til Deres Excellences Mølles fremturende conservation“.

Friderich Pedersen lader sig imidlertid ikke forskrække og

¹⁾ I skøde- og pantebøgerne skrives han ofte Anthoni Bartholomæi, skønt navnet ikke altid forekommer i genitiv.

er stor paa det. Han svarer i sit indlæg: „Ved den Action, som Sr. Lindam har behaget at paabyrde mig, opnaar hand icke det Maal hand sigter til, thi for det første har den Mølle, som hans Herskab har ladet bygge, slet intet Privilegium paa, at jeg skal være bepligtet at lade mit Korn male hos ham, og følgelig være en Vornede af hans Mølle, og ligesaalidet har nogen af de omliggende Landgilds Møller noget saadant Privilegium, allermindst da ieg er ingen Bonde, og hverken dependerer af hans eller andre Gaarders Herskab, men efter Kongelig og andre her i Retten tinglyste Skiøder og Adkomst-breve, er selv Proprietair, hosbond og Eyere af baade Gaard og Grund, hvor ieg boer, hvorfor den af ham allegerede Lovens pag: 815 art: 5 paszer sig ligesaa meget paa mig, som Søe-Articlerne paa en Skovfoged, thi ligesaalidt som ieg er forbunden at lade min Vogn beslaae af en Smed og mine Klæder sye af en Skræder, naaer ieg self kand og vil gjøre det, ligesaalidet er ieg i samme tilfælde forpligtet at lade en Mølle male mit Korn, for saavidt ieg deraf til min egen Brug og Næring behøver, ja ligesaavel som baade Præst, Foged og andre, der ey er Bonde, har self samme Frihed, ligesaalidet giver ieg ham et got Ord derfor. Hvad kommer det mig ved, om mine Formænd efter hans Beretning skal have ladet deres Sæd male paa enten hans Herskabs eller andre Møller? Derfor er det icke sagt, at ieg skal følge efter, hvor de har gaaet foran.“ Han beretter videre, at geheimeraadens mølle ligger en mil borte, og der er en ond vej dertil. Det sker tillige ofte, at „en stor mængde Recruiter kommer an marcherende, som paa een Nat kand gjøre mig Lentz paa baade Øll og Brød, saa at dersom ieg til de andre fraliggende Møller skulle være bunden, maatte baade Posten, Reysende og Andre derunder lide og opholdes“.

Ridefogden hævder dog stadigt at have retten paa sin side og haaner kromanden: „Vil nu Sr. Friderich Pedersen lade sig af sin Fuldmægtig eller andre indbilde, at hand, foruden at hand er en Bonde, hand og tillige er en Proprietair, eller og give sig en anden Caracteer, det kand give mig ligemeget, thi den sidste kand icke betage ham sin første Caracteer.“

Friderich Pedersen frifandtes imidlertid, da det blev godt-

gjort, at han kun malede til sit eget huses forbrug og ikke for andre.

I fortidens memoirer omtales nu og da Roskilde Kro som en fast station paa rejsen til og fra København. Saaledes skriver historikeren Jacob Langebek, at han d. 7. aug. 1743 rejste fra København til Gerdrup. Kl. 2 kørte han fra hovedstaden, og kl. 4½ kom han til Roskilde Kro, hvor han drak the.¹⁾ Han har altsaa brugt 2½ time om de 2 mil — et godt bevis paa den gamle Roskilde-vejs daarlige tilstand.

I 1761 lod Friderich Pedersen kroen brandforsikre. I den anledning blev den takseret af dertil udnævnte mænd. Bygningerne har vi allerede hørt om; de var alle af bindingsværk og med straatag. Der var i hovedbygningen 4 gæstestuer, alle med bræddegulv, en dagligstue, i hvilken var afdelt et kammer med brædder, endnu 2 kamre, køkken, spisekammer og bryggers. I kvisten var en stue paa 3 fag. I udbygningerne var der kamre samt stald, møllehus, vognport, tørvehus m. m. Rejsestalden var 15 fag lang og 6 fag dyb. Bygningerne blev ialt takserede til 3400 rdl.²⁾

Paa auktion 1762 købte Friderich Pedersens søn, seigneur *Peter Friderichsen With*, Roskilde Kro (skøde $^{11}/_6$ 62); han havde allerede faaet bevilling $^{23}/_3$ samme aar.³⁾

Ved denne tid paabegyndtes anlæget af den nye kongevej til Roskilde, der vistnok blev færdig omkring 1770. Ialfald blev den gamle kro nedrevet og den ny opført 1772, hvortil With fik understøttelse af staten.⁴⁾ Aaret i forvejen havde han købt en gaard i Vridsløselille paa godt 8 td. h. Paa denne gaards jorder lod With den nuværende kro opføre. Den blev da en af landets smukkeste og mest herskabelige landevejskroer. Bygningerne, som alle staar endnu, udgøres af et grundmuret stuehus i datidens stil, bygget i 2 etager med afvalmet tag, samt 4 særskilte udhuse og en rejsestald (sidstnævnte syd for landevejen), alle straatækte og dels opførte af

1) Kirkehist. Saml. 4. r. IV, 430.

2) Brandtaxationsforretninger. Kbh.s Amt 1761—70.

3) Kbh.s Amts Rytterdistr. Skøde- og Panteprot. og Rentekammerets Expeditionsprot.

4) Hist. Meddel. om Kbh. VIII, 300.

grundmur, dels af bindingsværk. Hovedbygningen, som nu har tegltag, havde oprindeligt rørtag med to rader tagsten i tagskægget. Den vestlige udbygning var indrettet til brænderi. $^{26}/_8$ 1773 og $^{13}/_2$ 1775 blev den ny kro brandforsikret for 4000 rdl. I taksationen anføres bl. a., at rejsestalden var 17 fag lang, altsaa 2 fag længere end den gamle, hvilket afgiver et holdepunkt for bedømmelsen af størrelsesforholdet mellem de to kroer.¹⁾

Den ny Roskilde Kro.

I 1775 købte With endnu en gaard i Vridsløselille paa 11 td. 6 skp. 1 fdk. h. 1785 solgte han den ny kro med underliggende 2 gaarde til brændevinsbrænder, seigneur *Niels Nielsen Hald*, der fik krobevilling $^{23}/_4$ s. a. Hald, der var gift med Mariane Brandt, skulde svare den sædvanlige aarlige afgift paa 24 rdl. til den kongelige kasse og maa ikke holde kro for sognets bønder eller andre af almuen, som ikke er vejfarende.

Det maa have været til hans tid, at professor Chr. Olufsen har henlagt nogle af scenerne i sit bekendte, fornøjelige skue-

¹⁾ Brandtaxationsforretninger. Kbh.s Amt. 1770—73 og 1774—77.

spil „Gulddaasen“ til Roskilde Kro.¹⁾ Det er dog ikke derfor givet, at Niels Hald er brugt som model til værten Tapper. I en samtale med en anden af stykkets personer giver Tapper en karakteristik af de forskellige gæster, der besøger kroen. Tyskerne kan være slemme nok, siger han: „Staaer der ikke Skinke og Koldsteeg og Cognac paa Bordet, saasnart de stige af Vognen, saa gjør de saa Skam en Allarm, som de rev Runde Taarn ned.“ Men, fortsætter Tapper, „allermest er jeg saa Skam bange for Kiøbenhavns Folk. Naar der undertiden kommer nogle unge Herrer derfra, saa er der saa Skam en Forstyrrelse her i Huset, som her var en Auction. — Saa skriver de saadant liderligt Tøi paa Vægge og Vinduer, og ere saa gemene med Pigerne. Det skal nu være saa stort med dem, skal det, og saa er det saa Skam en Ynk at høre bag efter, hvilke store Herrer det var.“

Et andet bevis paa, hvor almindeligt kendt og søgt Roskilde Kro i hine tider var af rejsende til og fra hovedstaden, er titlen paa et lille skrift, der udkom 1791 og hed: „En vigtig og Patriotisk Samtale, holdet i Roeskilde Kroe imellem en Kiøbenhavnsk Landmand, nogle Jydske Bønder, og en Herreds-Foged. Udg. af Christen Larsen, Degn til Falberg Kirke“. Piecen omhandler den jydske proprietær-fejde, men giver iøvrigt intet bidrag til kroens karakteristik eller historie.

I 1696—97 offentliggjorde kgl. fuldmægtig Joh. Chr. Hede-gaard i tidsskriftet „Iris og Hebe“ sit „Fragment af en Reisebeskrivelse“. ²⁾ I denne vittige rejsedagbog skriver forfatteren efter ankomsten til Roskilde:

„At rejse fire Miil i et Kjørevek er vel meget. Det er derfor en god Indretning, at man i Almindelighed ved hver anden Mil støder paa et Bedested. Jeg gik da ind i Kroen [Roskilde Kro], og forefandt her et temmeligt stort frokosterende Selskab.

Jeg havde gjerne slaaet mig til det; men af Frygt for at blive anseet, enten for nysgjerrig eller paatrængende, gik jeg

¹⁾ „Gulddaasen“ udkom første Gang 1793.

²⁾ Paany udg. af Jul. Clausen under titel „Reise fra Kiøbenhavn til Weile Anno 1796“.

ind i et afsides Værelse. Jeg tog min King Lear i Haanden, og da jeg var kommen til det Sted, hvor Cordelia siger:

Good my Lord,
You have begot me, bred me, lov'd me.
I return those duties back as are right fit.
Obey you, love you, and most honor you.

See! da holdt der en Karet for Døren; og inden jeg vidste af det, stod der i Stuen hos mig et Fruentimmer. En ubeskri-
velig Ynde og Godlidenhed fremviste sig i hvert Træk. Man kunde sige med Digteren:

„See her hvad Ild, hvad Aand i hver en Mine!“ —

Ja, her havde Naturen skrevet en tydelig Haand.

— Det er underligt nok, man kan see hundrede og atter hundrede Mennesker, uden at vide, hvad man skal gjøre af dem, og denne Pige, (det saae man ved første Øjekast) var upaatvivleligen den ovennævnte Cordelia.

Skjønhed, forenet med Ynde, er uimodstaaelig, og Gud hjælpe det Menneske, som ikke føler mere ved Siden af en Latona end ved Siden af en Xantippe.

Ikke at tale til hende var mig en Umuelighed.

Jeg. De skal formodentligen gjøre en lang Rejse, siden De er saa forsynet med Kufferter?

Hun. Til Tydskland, for at besøge en Slægtning; og De?

Jeg. Til Jylland, for at samles nogle faa Dage med en Ven.

Hun. Saa have vi det tilfældes, at vi begge rejse i behageligt Ærende. Men jeg frygter, vi (hun rejste i Selskab med en Tante og Broder) forstyrre Dem i Deres Læsning.

Jeg. Ingenlunde! jeg kunde aldrig afbrydes paa en mere behagelig Maade. Det er desuden min Livdigter Shakespear; jeg har studeret ham saa ofte, at jeg næsten veed ham udenad; og paa Bedesteder — — —

Hun. Shakespear! Det er netop ogsaa min Mand; jeg skylder ham mangan glad Time. Det er en Lektüre, som aldrig giver Væmmelse; det er sund Kraftsuppe. — Gaaer De over Bel-
tet i Morgen?

Dette Spørgsmaal, i dette Øjeblik, var mig overmaade kjer-
komment. Det maatte jo absolut sige saa meget: Det var mig ikke imod, om jeg fik Dig til Selskab paa Vandet. —

I Roskilde træffer forfatteren damen i „Prindsen“ og slaar siden følgeskab med hende over bæltet.

Denne lille episode, skønt ubetydelig i sig selv, har jeg anført for at give lidt af den rejseromantik, der hvilede over landevejskroerne i hine dage.

Efter Niels Hald fulgte som kromand *Mads Hermansen*, der døde c. 1807. Han, der fik bevilling $\frac{1}{7}$ 1797, havde op-rindeligt været staldkarl i kroen, men siden tjent saa meget ved brændevinsbrænderiet, at han ved sin død efterlod sig en betydelig formue.¹⁾

Om et besøg i kroen paa en julerejse 1801 fortæller en 15aars dreng, Johan Christoffer Wilbrecht, der kl. 12½ var kørt fra København i en bondeslæde: „Klokken 2½ var vi i Roskilde Kro, hvor vi forfrosne varmede os paa 2 Spølkommer Thevand og spiste Smør og Brød. Da vi havde betalt en Mark for dette, forlode vi Kroen Kl. 3 og kørte videre.“²⁾

$\frac{30}{6}$ 1808 fik *Christian Koefoed* kroholdsbevilling med ret til brændevinsbrænderi mod at svare de lovbestemte afgifter (c. 444 rdl.) til den kgl. kasse; derimod forhøjedes afgiften af kroholdet fra 24 til 50 rdl. aarligt.

I Koefoeds tid blev kroen forpagtet af den norskfødte Peter Christian Clausen, forhen overtoldbetjent i Vordingborg. Hans datter, pastorinde Pauline Petersen (f. 1803), skriver i sine „Erindringer“:³⁾

„Jeg var omtrent 7 Aar, da min Fader paa en Rejse til Kjøbenhavn fik den uheldige Ide at forpagte Gæstgiveriet i Roskilde Kro, der var bleven omtalt for ham som en let flydende Rigdomskilde, og vel især tiltalte ham for den Afvexling, det maatte yde i Hverdagslivet. Han var ked af det rolige Liv i den lille Købstad og opgav nu sit Embede, solgte sin Gaard og drog til det nye Hjem....

.

Da vi traadte ind i vort nye Hjem, blev jeg stum af Forbavselse. En saadan Pragtbygning havde jeg ikke tænkt mig. Præstens Værelser i Vordingborg var intet i Sammenligning

¹⁾ Se Hist. Aarb. f. Kbh. Amt. 1919, s. 29.

²⁾ Aarbogen for 1918, s. 33.

³⁾ Memoirer og Breve. XXXI.

med disse store prægtige Stuer. Dagligstuen var paa Midten delt ved en omtrent en Alen bred Mur paa hver Side af Stuen, der endte i to tykke Søjler og gav Værelset et Theater-Udseende. Væggen var malet som et sort Gitterværk, bag hvilket dejlige brogede Fugle flagrede om, og Søjlerne var malede som Marmor. Paa de andre Vægge saa man store Landskaber, hvor Løver og Kameler vandrede under brede Palmekroner og Kilder snoede sig gennem Sydens Blomsterflor. Paa den anden Væg saa man et Jagtparti, hvor Riddere med Høg og Hund foer frem i Skoven med deres Svende. At alt dette ikke var malet med en Ruysdals Pensel, er overflødigt at sige. Vort Sovekammer var ligeledes dekoreret med landlige Scener, men endte i en Nische, dannet af to Garderobes, og den var bemalet med høje Træer, hvis Baggrund forestillede en Stengrotte. I denne Grotte stod min lille Seng.“

Efter 1½ aars forløb forpagtede Clausen Kallehave færgegaard.

Al denne kunstneriske herlighed, som pastorinden her beskriver, fik ikke længe lov til at bestaa. En anonym rejsende, der i 1817 beskriver en „Fire Dages Reise i Sjælland“, udtaler sig saaledes derom: „I Roeskilde Kro fandt jeg ikke mere saadanne Inskriptioner paa Vinduesruderne, som Tapper i „Gulddaasen“ med Føje klagede over; men derimod vare de gibsede Vægge, som endnu for 6 Aar siden vare ganske nye og bemalede med Landskaber, heel oversmurte med Navne, Tankesprog og andre Anmærkninger. De lignede mere Blade i en Stambog end Vægge i en Gjestgivergaard.“¹⁾

Efter Koefoed ejedes Roskilde Kro af *Carl Ferdinand Munthe*, købmand i Nykøbing p. Sj., der ¹⁰/₁₂ 1812 solgte den til *Hans Christian Prætorius*. Denne mageskiftede ³⁰/₁₀ 1815 kroen med proprietær, løjtnant *Jørgen Hansens* gaard nr. 66 i Strandkvarter i København. Hansen havde saa kroen til ¹⁶/₁₀ 1826, da han solgte den til landvæsenskommissær og landsoverretsprokurator *Phillip Julius Knudsen* († ¹³/₁₀ 1850), som i 1830 købte det ved kroen opførte kalkværk af overauditør Niels Frederik Lassen.

¹⁾ Nyeste Skilderie af Kjøbenhavn. 28. bd., sp. 980—81.

En anden københavnner, der i 1820'erne jævnlig rejste fra København til Roskilde, fortæller om, hvorledes man undervejs passerede Røde-Vejrmølle kro — „men dér bededes i Reglen kun af Bønder“ — og snart derefter kom til Roskilde Kro, „og her drejedes ind i Rejsestalden, hvori der som oftest holdt flere Vogne med Rejsende. Staldkarlen satte en Krybbe for Hestene og en Stige til Vognen, for ellers kunde man ikke komme ned ad denne, men man blev siddende, og det skaarne Smørrebrød blev taget frem. Med hvilken Appetit spiste man det ikke og fik en Taar Vin af den lille Sølvtumling. Da dette var besørget og Hestene affodrede, gik det videre.“¹⁾

Knudsen overdrog kroen (vistnok som lejer) til *Peder Hansen*, der var gift med Gundil Maria Nørager. I 1834 var landbruget forpagtet af Jean Jacques Boldeyer Stounder, efter navnet at dømme en udlænding. Desuden var der en husholderske, 5 betjente ved brænderiet og adskillige tjenestefolk, ialt i kroen 28 mennesker. Peder Hansen havde kroen til 1836. Han flyttede senere til Ballerup, hvor han boede i en aarrække. Den ¹¹/₄ 1850 blev han funden død paa Risby mark, 60 aar gammel.

Af Herstedvester kirkebog for 1830'erne ses det, at nu og da et ladegaardslem eller en tigger er død i Roskilde Kro. Et aar blev der endog fundet et dødt barn i en halmstak.

Omkring 1819 forpagtedes kroen af agent *Anders Anton Brøndum*, f. i Brøndum i Thy 1791. Han kom som fattig rekrut til København, hvor han fik tjeneste hos en brændevinsbrænder. Senere fik han et bryggeri og giftede sig med Karen Marie Rasmussen, datter af en forhenværende brændevinsbrænder, hvorpaa han købte brænderiet „Paradiis“ i St. Kongensgade. Han købte nu Store Kro i Lyngby og forpagtede kort efter Roskilde Kro, som han ¹⁰/₉ 1834 købte af Knudsen²⁾ og bragte i blomstrende stand („Roskilde Kros brændevin“ var i de tider meget skattet). Yderligere forpagtede han samtidig hermed Bagsværd kro, som han drev i 10

¹⁾ W. Kornerup: En Københavners Meddelelser om sit Hjem og sin By 1820—50. (Memoirer og Breve. XLII.)

²⁾ Bevilling ²/₃ 1836.

aar.¹⁾ Han var broder til den bekendte brændevinsbrænder Christen Anton Brøndum („Brøndums Akvavit“). I Brøndums tid blev der ogsaa drevet bryggeri og maltgøreri i Roskilde Kro. I disse og brænderiet „forædledes“ (!) aarligt c. 2000—2500 tønner sæd. Kroen havde i 1836 et tilliggende af 53 td. l., ansat til 7 td. 7 skp. 3 fdk. og 2 alb. hartk.; men under kroen dreves tillige 8 td. l. af Herstedvester bys areal. Brøndum synes at have været en meget formuende mand. Han ejede tillige et kalkbrænderi ved Taastrup Valby med tilliggende jorder, 22 td. l., og drev under sine jorder 5 td. l. af HøjeTaastrup præstegaardsjorder, hvilke han havde i arvefæste. I alt dreves under kroen 87 td. l. Besætningen var 10 heste, 20—24 køer og 10 svin. De kgl. skatter af jorderne, brænderiet og gæstgiveriet udgjorde 1836 1400 rdl. aarligt. Brøndum († ¹⁷/₇ 1861) drev selv brænderiet, bryggeriet og maltgøreriet; gæstgiveriet, jorderne og kalkbrænderiet var derimod bortforpagtede. I den sydøstlige udkant af markerne laa et bomhus ved Roskilde landevej.²⁾ Trods sin velstand ansøgte Brøndum dog i 1842 om nedsættelse af kroholdsafgiften, men den bevilligedes ikke.

En maalestok for brænderiets udvikling i Roskilde Kro var brændevinskedelens størrelse. Denne indeholdt i 1804 290 potter og blev af alle landbrænderier kun overgaaet af den i Lyngby Store Kro og i Rungsted kro. 1811 var kedelen paa 723½ potter (kun overgaaet af Esrom kros), og 1838 paa 1362 potter, da den største paa landet.³⁾

I 1838 og 40 dreves gæstgiveriet af *Mads Jensen Kringelbach*, der døde som detailhandler 1875. Hans hustru hed Caroline Amalie Østerberg. Den yngste af deres to sønner var den bekendte arkivembædsmand Georg Nicolai Kringelbach, der blev født i Roskilde Kro 1839. Der var paa den tid i kroen en særlig maltgører og et lignende antal tjenestefolk som i Hansens tid (en af tjenestepigerne havde det sjældne navn Mariane Bakalia).

1) Se iøvrigt „Optegnelser af Agent Anders Anton Brøndums Liv“. Kbh. 1860.

2) Sterm: Kbh. Amt. II, 72.

3) V. Scheel: Brændevinsbrændingens Historie i Danmark.

I 1840 blev kroen bortforpagtet til *Conrad Krogh Friis*, f. i Tranebjerg paa Samsø $\frac{1}{7}$ 1802 og gift med Severine Mathilde Nielsine Werner, f. i København $\frac{11}{11}$ 1801. De holdt privatlærerinde til deres datter. Friis fik bevilling som gæstgiver $\frac{18}{10}$ 1845 og døde $\frac{4}{4}$ 1872, hustruen $\frac{20}{7}$ 1875. De ligger begge begravede paa Herstedvester kirkegaard. Ogsaa i Friis's tid holdtes et stort antal tjenestefolk og „brændevinskarle“. En N. Jensen, der i 1850 kaldes „gæstgiver“, synes at have været forpagter. Sønnen, Carl Anthon Arboe Friis, kaldtes i 1870 forvalter, en Rasmus Larsen gæstgiver og cand. pharm. Søren Sigvardt Færch brænderifuldmægtig. $\frac{12}{5}$ 1871 bortlejede Friis gæstgiveriet til Jens Larsen, kroholder og gæstgiver i Taastrup. I 1858 producerede brænderiet, der dreves uden damp, aarlig c. 143,000 potter kornbrændevin.

Efter Friis ejedes kroen af *Rasmus Severin Friderichsen*, borgmester og byfoged i Vordingborg, der var gift med Sofie Charlotte Friis. Færch var dengang brænderibestyrer og Rasmus Larsen lejer af gæstgiveriet, som var ham overdraget af Friis's enke i 1874. 1884 solgte Friderichsen Nykro i Taastrup og Roskilde Kro med brænderi og avlsbrug for 200,000 kr. til proprietær, løjtnant *Conrad Mathias Lunding*. Denne solgte 1885 begge kroer for samme sum til proprietær *Ivar Levy*, der solgte sin ejendom Ulfstorp ved Jönköping til Lunding. Levys dødsbo solgte den saa 1894 til *Hans Hansen Bang*, f. i Hølevad paa Fyn $\frac{3}{3}$ 1855, der havde haft den i forpagtning siden $\frac{1}{5}$ 1888 og faaet bevilling ad mandatum $\frac{20}{10}$ 1890. Bang døde $\frac{17}{9}$ 1920, hvorefter kroen nu ejes af hans enke *Ane Emilie*, f. *Petersen* og bestyres af sønnen R. Bang.

Under verdenskrigen havde en rigmand fra Taastrup planer om at købe Roskilde Kro for her at anlægge en stor emaillefabrik. Købesummen for kroen med tilhørende landbrug paa 60 td. l. mentes at skulle blive c. 150,000 kr. Det antoges, at bygningerne til det ved begyndelsen af det ny aarhundrede nedlagte brænderi med nogen omforandring skulde kunne bruges til den paatænkte fabriksvirksomhed.

Til held for stedets idyl strandede dette projekt, saa at det gamle stilfulde traktørsted endnu henligger som et minde om de romantiske landevejsrejsers gyldne tid.

Indenfor den østre indgang til kroen hænger en gammel pengebøsse og nedenfor denne en grønmalet trætavle, hvorpaa med gotiske bogstaver er malet dette vers:

Guds Fred med den, som yillig letter
Den kummerfulde Broders Nød
Som slukker Tørst og Hunger mætter
O var det end, med sparsom Brød
Thi Gud ser ei paa Riges Haand
Men paa den fromme Givers Aand.

Traditionen vil, at verset skal være digtet af H. C. Andersen. Paa tavlen findes opklæbet et udklip af en avis, efter trykket at dømme sandsynligvis en gammel aargang af „Berlingske Tidende“. Begyndelsen er paa grund af slid ulæselig, men slutningen lyder: „Som Støtte for at det skulde være den berømte Digter, der har forfattet de citerede Linjer, angives, at H. C. Andersen i „Mit Livs Æventyr“ selv fortæller, at han paa sin første Rejse til Kjøbenhavn, da han drog ud for at blive berømt, overnattede i Kroen. Han skulde da som Tak for udvist Gæstfrihed have digtet Verset.“

Forfatteren af denne skildring har dog ikke i „Mit Livs Eventyr“ kunnet finde nogen hentydning til H. C. Andersens besøg i Roskilde Kro. Og desuden er der heller intet i verset, der minder om Andersens poesi; langt snarere leder det tanken hen paa slutningen af det 18de aarhundrede.

Roskilde Kros historie kunde vistnok uddybes meget mere, men dette vilde kræve en betydelig plads. Allerede denne skildring er efterhaanden svulmet godt op. Jeg skylder at sige hr. gaardejer N. L. Nielsen i Vridsløsemagle min bedste tak for mange værdifulde oplysninger.

Efter at denne artikel er sat, har hr. direktør A. Fang elskværdigt henledt min opmærksomhed paa et par interessante smaaatræk fra gæstgiver Kringelbachs tid i „Roskilde Tidende“ ¹/₁₁ 1912, hvilket herved meddeles videre til eventuelt interesserede.